

**KOMPETESIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QITUVCHILARINING KREATIV
FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH
TEXNOLOGIYALARI**

Tashmatova Sh.R –pedagogik fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD), "Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va
metodikasi" kafedrasining o'qituvchisi, Nizomiy nomidagi
O'MPU, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada kompetensiyaviy yondashuv doirasida bo'lajak boshlang'ich sinflar o'qituvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishning texnologiyalari tahlil qilinadi. Kreativ fikrlash tushunchasi, uning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish yo'llari yoritiladi.

Kalit so'zlar: kompetensiyaviy yondashuv, kreativ fikrlash, boshlang'ich ta'lim, didaktika, innovatsion metodlar.

Аннотация: В статье анализируются технологические возможности развития творческого мышления будущих учителей начальных классов в рамках компетентностного подхода. Освещены понятие творческого мышления, факторы, влияющие на его формирование, и пути эффективного использования современных образовательных технологий.

Ключевые слова: компетентностный подход, творческое мышление, начальное образование, дидактика, инновационные методы.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida o'quv axborotlarining mazmuni muntazam o'zgarib bormoqda va yangilanmoqda. Uning mazmuni negizida ilm-fan mantiqi emas, balki pedagogik jarayon sub'ektlarining umumta'limiy, shaxsiy-kasbiy vazifalarini yechishga oid bilimlar namoyon bo'lishi lozim. Chunki, zamonaviy o'qituvchi predmetli o'qitish tamoyilidan ta'lim oluvchilarning mustaqil bilim olishlari va shaxsiy xususiyatlarini namoyon qilishlari uchun qulay bo'lgan ta'lim mazmunini qayta qurishga o'tishi lozim. Buning uchun esa, o'qituvchi ijodkor shaxs bo'lishi

kerak. Chunki, pedagogik texnologiyalar o'zgarmoqda. Shunga ko'ra, o'qituvchi o'z pedagogik faoliyati jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasiga tayangan holda ish ko'rishi lozim.

Izlanishlarimizning natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, talabalarga pedagogik ta'sir ko'rsatish jarayonining mazmuni o'zgardi. Endilikda zamonaviy ta'lim tizimida sub'ekt-sub'ekt munosabatlari alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Axborotlashgan jamiyatda o'qituvchining mavqei va bajaradigan vazifalari har tomonlama o'zgarmoqda. Ta'lim jarayonida o'qituvchi hamda o'quvchilarning teng huquqliliklarini ta'minlash va axborotlarni to'laqonli o'zlashtirishlari uchun qulay imkoniyat yaratish natijasidagina ta'lim oluvchilarning bilimlarni tabiiy tarzda o'zlashtirishlari uchun imkoniyat yaratiladi.

Bugungi kunda bilish modellari o'zgardi, bilimlar yangi axborotlar bilan boyitilib unifikatsiyalashtirilmoqda. Bunday vaziyatda o'qituvchidan o'quvchilarga o'rgatish emas, ularning mustaqil bilim olishlariga ko'maklashish talab qilinmoqda. O'qituvchilarga qo'yilayotgan bunday talablar ularning pedagogik mehnatini yanada murakkablashtirib uning vazifalari ko'lamini kengaytirmoqda. Bilishning axborotli modeli o'qituvchilar oldiga bir tomondan bilimlarga asoslangan mavjud bilish modellarini qo'llash, ikkinchi tomondan, yangi, qo'shimcha pedagogik funksiyalarni o'zlashtirish, o'quv jarayonida o'quvchilar bilan axborotlar o'rtasida vositachilik qilish ko'nikmasini egallashni taqozo etmoqda.

Pedagogik funksiyalarga bag'ishlangan tadqiqotlarning tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, pedagogika va psixologiyada mavjud bo'lgan yondashuvlar o'qituvchining ta'lim beruvchilik, tarbiyalovchilik va rivojlantiruvchilik funksiyasi ularning ta'lim jarayoniga nisbatan asosiy yondashuvi sifatida talqin etilmoqda.

Shu narsa qat'iylashganki, pedagogik hamkorlik o'qituvchilarning muayyan funksiyalarni bajarishlari natijasidagina to'laqonli tarzda ta'minlanadi. Ko'plab mutaxassislar tomonidan o'qituvchining pedagogik faoliyatida asosiy o'rin egallaydigan funksiyalar ajratib ko'rsatilgan. Bu funksiyalarni muvaffaqiyatli bajarish o'qituvchidan turli sohalaridagi bilimlarni o'zlashtirishni talab qiladi.

Agar ta'lim jarayonida talabaning mustaqil tenglashtirish va o'z bilimlarini tatbiq etish kabi sifatleri namoyon bo'lsa, bu o'z navbatida, o'qituvchidan rivojlantiruvchi ta'lim vaziyatlarini yaratishni talab qiladi. Bunday vaziyatlarda talabalarga ta'lim mazmuni va usullarini mustaqil tanlash taklif etiladi. Rivojlantirish vaziyatini yaratish esa, o'qituvchidan tashkilotchilik, muloqotga kirishuvchanlik, loyihalovchilik funksiyalariga ega bo'lishni taqozo qiladi.

Talabalarda o'z faoliyatini mustaqil tashkil qilish sifatini shakllantirish o'qituvchilardan ularni mustaqil izlanish va o'quv materiallari mohiyatini tushunishga yo'naltirilgan vaziyatlarni hosil qilishni talab etadi. Bunday sharoitda rivojlantiruvchi ta'lim vaziyatini tashkillashtirish o'qituvchidan tashkilotchilik vazifalarini bajarishga undaydi.

Mavjud konsepsiyalarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ularda ajratib ko'rsatilgan pedagogik funksiyalar yangi davrda boyitilishi va kengroq qamrovga ega bo'lishi taqozo qilinmoqda. O'qituvchining tadqiqotchilik, tashkilotchilik va loyihalovchilik funksiyalarini umummehnat funksiyalari tarkibiga kiritish mumkin. Boshqacha so'z bilan aytganda, mazkur vazifalar o'qituvchining umumkasbiy vazifalari sirasiga kiradi. Chunki, mazkur vazifalarda o'qituvchi mehnatining texnologik jihatida o'z ifodasini topgan. O'qituvchining muloqotga kirishuvchanlik va ijtimoiylashtiruvchilik funksiyalari ta'lim oluvchilarga shaxsiy-hissiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini ifodalab, ijtimoiy madaniy muhitning o'zgarishi sharoitida ta'lim jarayoni barcha sub'ektlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Biz o'z tadqiqotimiz davomida interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarda kreativ qobiliyatlarning rivojlanishi ularning o'ziga xosligini ifodalovchi, ko'nikmalarda namoyon bo'luvchi, moddiy borliqni pedagogik tadqiqot ob'ekti sifatida anglashlarini ta'minlovchi, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasini o'zlarining ijodiy quvvatlarini namoyon qilish imkoniyati sifatida tushunish, kasbiy-shaxsiy refleksiyalarini rivojlantiruvchi, pedagogik hamkorlik jarayonining barcha ishtirokchilari uchun xulq-atvor modelini belgilovchi pedagogik hodisa ekanligini asoslashga intildik.

Talabalarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasi amal qilayotgan hozirgi sharoitda uning sub'ektiv realligi sifatida talqin etiladi. Bu o'zida o'z mavqeini aniqlash, qayta fikrlash, o'zi va o'z kasbiy mavqeini o'zgartirish, o'z faoliyatini amalga oshirish uchun to'sqinlik qiladigan holatlarni bartaraf etish ko'nikmalarini mujassamlashtiradi. O'qituvchi sub'ektiv realligining natijasi sifatida ularda pedagogik kompetentlikning shakllanish jarayonini tahlil qilish mumkin.

Agar o'qituvchi insoniy paradigmalarga asoslangan holda faoliyat ko'rsata boshlasa, uning pedagogik faoliyati ob'ekti sifatida o'quv jarayoni namoyon bo'ladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarni rivojlantirish maqsadida o'qituvchidan o'quv vaziyatlarini loyihalash uchun yangi asoslarni izlab topishni talab qiladi.

Ma'lumki, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni reproduktiv xarakterdagi an'anaviy o'qitish tizimiga muqobil tarzda vujudga keldi. Uning o'ziga xos jihati - ta'lim oluvchilarning mustaqil, ijodiy faoliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilganligidir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishga qaratilgan pedagogik faoliyat quyidagilar bilan bevosita bolliqdir:

- ta'lim oluvchilarni shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoniga maxsus tayyorlash;
- mahsuldor ta'lim muhitini tashkil etish;
- muayyan o'quv predmetlari bo'yicha mahsuldor o'quv materiallari va didaktik topshiriqlartizimini tanlash va loyihalashtirish kabilar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi o'zida kompetentlikka asoslangan yondashuv hamda loyihachilikka yo'naltirilgan muammoli ta'lim paradigmalarini mujassamlashtiradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasidagi mazkur yondashuvlar va texnologiyalar ta'lim oluvchilarda kreativ tafakkurning turli

shakllarini rivojlantirishga yo'naltirilganligi bilan xarakterlanadi. Ta'lim texnologiyalari tarkibiga ushbu g'oyani singdirish alohida pedagogik qimmatga ega.

Mahsuldor didaktik sikl ta'lim oluvchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirish instrumentariysi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur sikl asosida kafolatlangan natija olish nazarda tutiladi.

Kompetentlikka asoslangan yondashuv doirasida ta'lim jarayoni bilimlarga asoslanmaydi, balki kafolatlangan natijaga erishish g'oyasi ilgari suriladi. Ta'lim jarayonida kafolatlangan natijaga erishish ta'lim oluvchilar ijodiy faoliyatning muayyan turini o'zlashtirishlarini taqozo qiladi. Ijodiy faoliyatning mazkur turi aksariyat hollarda kasbiy xarakterga ega bo'lishi lozim. Bunday faoliyat o'zida bilim, ko'nikma va malakalarni mujasamlashtirishni talab qiladi. Chunki, bunday bilim, ko'nikma va malakalardan ta'lim oluvchilar ijodiy tarzda foydalangan holda muayyan faoliyatni bajaradilar. Ta'lim natijasida talabalar o'ziga xos individual ijodiy yutuqlarga erishadilar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida bilimlarni dastlabki baholashdan ijodiy faoliyat natijasini baholashga qarab boriladi. Bunda bilim, ko'nikma va malakalar o'rniga o'quv harakatlarining yengilligi yoki murakkablik darajalari baholanadi. Agar ta'lim oluvchilar taqdim etilgan o'quv faoliyatini tez va osongina bajarsalar, ular izchil tarzda ijodiy faoliyat tajribasini ham o'zlashtiradilar. Agar o'quvchilar mazkur o'quv harakatlarini bajarish jarayonida qiyinchiliklarga duch kelsalar, ijodiy faoliyat tajribasini o'zlashtirish mashqlarini davom ettirishlari kerak. Muayyan topshiriqlarni bajarish xarakteri emas, balki, bunday turdagi mashqlarni bajarish mustaqilligining darajasi baholanishi lozim.

Yangi kiritilgan innovatsiyalar bugungi kunda o'qituvchi faoliyati uchun alohida ahamiyatga ega. Shuning uchun ham, bo'lajak o'qituvchilarning innovatsiyalarga oid bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish talab etiladi. Pedagogik innovatsiyalar o'z-o'zidan vujudga kelmaydi, ular pedagogik izlanishlar natijasi, ilg'or pedagogik tajribalar mahsulidir. Bu jarayon ilmiy-pedagogik jihatdan boshqarilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, yangi shakllangan ta'lim texnologiyalarini amaliyotga tatbiq etish vazifasi birinchi navbatda o'qituvchi zimmasiga yuklanadi. O'quv-tarbiya jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish bilan bog'liq tarzda o'qituvchi o'z zimmasiga maslahatchilik, yo'naltiruvchilik, tarbiyachilik vazifalarni oladi. Bu esa, bo'lajak o'qituvchilardan maxsus pedagogik-psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Chunki, o'qituvchining kasbiy faoliyatida nafaqat o'z faniga oid bilimlar tatbiq etiladi, balki pedagogika hamda psixologiyaga oid zamonaviy bilimlar, ta'lim-tarbiya texnologiyalari va kreativ faoliyat tajribasi ham keng qo'llaniladi. Xuddi mana shu bilimlar negizida pedagogik idrok, pedagogik innovatsiyalarni baholash va amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalari tarkib topadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2008. -176 b.
2. Mirziyoev. Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: «O'zbekiston», 2017.-104 b.
3. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan.dok.dis. avtoreferati.– Toshkent: 2003. – 44 b.
4. Azizxodjaeva N.N. O'qituvchi mutaxassislarni tayyorlash texnologiyasi. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2000. – 52 b.
5. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Moliya, 2003. – 192 b.
6. Ibragimov X., Abdullaeva Sh. Pedagogika / O'quv qo'llanma. – T.: Fan, 2004. – 182 b.
7. Ilin N.Ye. Мотивы и мотивации. – М.: Сфера, 2002. – 289 s.
8. Kruglova Yu.G. Kreativnaya pedagogika: metodologiya, teoriya, praktika. - M.: Alfa, 2002.- S.240.

9. Tolipov O'.Q., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari. – T.: Fan, 2006. – 247 b.
10. Torrance. E.P/ Developing creative thinking through school experience// - N.Y., 1962. – S..215